

Agar Backlund, Torsbo

berättar för Sture Hjalmarsson 1981-10-16

Jag är född 1899 och är nummer tre av nio syskon. Min far var snickare och hette Erik Backlund, född 1869 i Gällstad. Min mor hette Hulda, född Magnusson 1874 och kom från Dalstorp. Vi bodde på Klaråsen, en lägenhet på Torsbo gårds ägor. Huset ägdes av min farmor Christina Backlund född 1828 i Säm. Hon hade två körsbärsträd på tomten och dom bevakade hon väl så att vi barn inte olovades plockade hennes körsbär.

När det var dags att börja skolan så var det till att börja med Bystads småskola med Kristina Rydén och sedan folkskolan i Gällstad med Wilhelm Fogelqvist. Jag gick och läste för prosten Ragnar Thomaeus och vi var inte mindre än 81 konfirmander från Finnekumla, Grönahög och Gällstad. Vi gick ju bara varannan dag i skolan på den tiden och de dagar vi inte var i skolan fick jag liksom de andra barnen på Torsbo vara med och arbeta på Torsbo gård.

Det var långa arbetsdagar, skulle man få full dagspenning fick man arbeta från kl.6 på morronen till kl. 8 på kvällen. Arbetsdagen var uppdelad i fyra "beten", men dom var inte alls lika långa, första betet var mellan 6 och halv 8 på morronen och orkade man inte upp så tidigt så gick man miste om en fjärdedel av dagspenningen. 80 öre om dagen var lönen och varje "bete" betalades med 20 öre.

Ett vanligt arbete för oss barn var att plocka sten efter "bulten". På välten eller "bulten" som den kallades, fanns en låda som fylldes med sten av plockarna och när man kom till åkerkanten så tömdes denna låda. Man körde både med oxar och med hästar på den tiden. Hästen gick lite fortare än oxarna och efter de "bultar" som drogs av en häst fick det bli lite tätare med ungar som plockade sten.

På våarna när rovlanden började grönska gick jag med gråten i halsen, för då visste jag vad som stundade. Då blev det till att ligga och krypa på knä och gallra rovor hela långa dagarna och det var min fasa. Jag minns därför hur nervös jag var när jag som 14-åring gick in till disponenten på fabriken och frågade om jag kunde få börja spola. Det fick jag och jag blev jätteglad över att

slippa arbeta ute på åkrarna.

Spollönen var 50 öre för en garnbunt om 5-6 kg och det var både lättare och roligare än att gå ute på gården och arbeta tyckte jag.

Det var många som arbetade i den stora tre våningar höga fabriken då. Dessutom var det en mängd hemarbetare som kom långa vägar ifrån med sina arbeten. Dom kom långt bortifrån Hulared och Ölsremma och jag minns att din mormor, som ju var min faster, från Baltås i Dalstorp, hade hemarbete. Hennes son Nils drog arbetet på en kärra mellan Baltås och Torsbo.

Men så kom kriget 1914 och det blev svårt att få fram råvaror vid fabriken och alltfler blev utan arbete. Jag flyttade hem till far och fick börja lära mej att snickra. Det blev mycket ont om livsmedel under kriget.

När mor hade bakat bröd så delade hon upp brödkakorna emellan oss och talade om hur länge det måste räcka och då gällde det att gömma undan brödet på de mest raffinerade ställen så att inte syskonen hittade och åt upp det. Det är svårt att tänka sig hur besvärligt det var med maten då, man fick faktiskt svälta ibland. Det var en slaktare på Torsbo som hette Claesson, av honom fick mor ibland köpa några kakor paltbröd. Då fick man stryka på lite smör på paltbrödet och doppa det i kaffet, men brödet smälte i kaffet och det var allt annat än aptitligt.

Min fem år äldre bror Eskil hade varit i Ulricehamn och lärt sig till snickare, han hade gått i lära hos Svenems far som då hette Johansson och hade en liten verkstad. En gång på sommaren öppnade jag en grind som fanns på vägen i närheten av vårt hus. Den gången var det en bil som kom och det var mycket ovanligt på den tiden. Bilen stannade vid grinden och en herre frågade mej: ”heter din far Erik Backlund?” När jag svarade att så var fallet sade den främmande: ”Hälsa honom då så gott från Theodor”, så tog han upp en tvåkrona och gav mej. Det var en bra slant på den tiden då ett dagsverke på fabriken betalades med 2.25.

Denne Theodor var en bekant till min far som var född på torpet Ekåsen under Torsbo och som för många år sedan emigrerat till Amerika. Han och hans familj kom nu från sin svåger bleckslagaren Herman Ek i Dalstorp och var på väg till Ekåsen för att se hur där såg ut nu för tiden.

Vid ett senare tillfälle kom dom också och hälsade på hos oss på Klaråsen och då fick Eskil Amerikafeber och frågade om inte han kunde få följa med till Amerika när de reste tillbaka. Theodor svarade att det kunde de ju tänka på men

nu skulle de ju stanna i Sverige ett par månader. Eskil var då på det nittonde året och skulle komma ifrån värnplikten om han kom iväg till Amerika.

Så bröt kriget ut i början på augusti och en kväll kom det en pojke cyklande från Dalstorp och meddelade att om Eskil skulle med till Amerika så måste de resa i morron för det var osäkert hur det skulle bli med båtlägenheterna sedan på grund av kriget. Så nu gällde det för Eskil att bestämma sig kvickt. ”Jaha, jag ska med” sade Eskil, far och mor var emot det och mor grät men det hjälpte inte.

Han sålde sin cykel till en dräng i Härvered och sin bössa med stiftatändning till en dräng i Kättebo för att han skulle få in några kronor. Theodor ordnade med biljetten och han skulle få resa med som familjemedlem och dom skulle ansvar för honom. Ensam hade han ju aldrig kunnat komma iväg så fort.

Dagen därpå då han skulle iväg var det en dräng från Härvered som skjutsade honom med häst till Limmared där han skulle möta upp, för det andra sällskapet reste från Dalstorp. När hästskjutsen kom förbi fabriken var det många av arbetarna där som gick ut för att säga adjö till amerikafararen.

Jag hängde där i ett fönster också och hade gråten i halsen. Då kom det en vävare som hette Hagelin till mej och sade: ”Du var mej en hård rackare, gråter du inte när bror din åker till Amerika?” Då kunde jag inte hålla tillbaka tårarna längre utan brast ut i högljudd gråt.

Resan till Amerika gick över England och tack vare att Eskil fick följa med som familjemedlem och att Theodor ansvarade för honom gick allt bra.

I Amerika hade Eskil sin farbror Adolf som varit där sedan 1887 och som nu var gift och hade giftasvuxna döttrar. Lite hjälp fick väl Eskil vid starten men som han var utlärd snickare hade han ingen svårighet att ta sig fram inom detta yrke. Han blev helt biten av Amerika och kom aldrig hem och hälsade på.

Han fick mönstra för krigstjänstgöring 1916 men han hade åderbräck liksom jag så han slapp undan kriget. Däremot kom David Hallgren från Härvered och en Mellgren från Navstocka att bli inkallade och Mellgren miste sin ena hand i kriget.

Min farbror Adolf skrev en gång hem: ”Jag var i Amerika i många år innan jag blev så amerikaniserad som Eskil blev på två år.”

Han skrev hem, det är synd att jag inte gömt breven men jag har många kort som du kan få se. Men Eskil köpte bil och fick det väldigt bra i Amerika och någon hemlängtan hade han tydligen aldrig.

Själv hade jag aldrig någon amerikafeber, men ett par pojkar från Torsbo som

också arbetade på fabriken och hette Filip Göransson och Harry Mårtensson reste strax efter det att Eskil hade rest.

1918 brann den stora tre-våningsfabriken i Torsbo ned. Vårt hus låg vid vägen en bra bit från fabriken och det var på kvällen och vi hade redan lagt oss. Vi hade täta rullgardiner för fönstren så vi såg ingenting ut, men mor hörde att det gick många häståk på vägen. Hon väckte far som redan hade somnat och sade: ”Har du inte hört hur de kör med tunga vagnar på vägen härute, Erik?” Då drog far upp rullgardinen och det blev alldeles ljust i hela rummet. ”Det är ladugården som brinner” sa far, men det var det ju inte utan istället fabriken.

Sedan blev det helt ändrat på Torsbo. En del av arbetarna fick gå och gräva kanal i Frölunda för att göra mer odlingsbar mark. Det var nog ett tio-tal arbetare som åtog sig det jobbet och där slet dom ont. Det var att arbeta med spadar och kärror, dom hade inget mudderverk. För fars och min snickarverksamhet medförde fabriksbranden också en svår belägenhet. Vi hade förut mot ersättning per timma fått använda fabriken snickerimaskiner och dessa drevs med en dieselmotor. Det hade förut funnits en ångmaskin vid fabriken men denna hade ersatts av en stor dieselmotor som stod på ett stort gjutet fundament. Motorn var så hög att man fick gå upp på en trappa när den skulle smörjas och ses till. Efter branden kördes inte denna motor och som vi inte hade någon kraft hemma i verkstaden, fick vi i fortsättningen göra allt för hand.

Det var möbler som vi tillverkade i vår lilla verkstad, möbler som vi gjorde på beställning. På den tiden var det vanligt att alla drängar skulle ha en chiffonjé med klaff och ett skåp på varje sida och lådor i mitten och jungfrurna skulle alltid ha en byrå med fem lådor.

När de sedan skulle gifta sig skulle det alltid vara en tvåmanssäng, en kökssoffa och lite andra saker så det fanns alltid fullt upp att göra.

En tid hade jag plats i Liared som orgelbyggare, det var ett intressant arbete men jag tyckte att jag mest fick stå med grovarbetet så jag tröttnade på det och flyttade hem till far igen. Det finns många möblemang här i bygden som vi har gjort och jag har gjort alla mina egna möbler själv. Men det var mycket hårt med inkomsten för snickeriet så när far blev erbjuden att bli varpare vid fabriken övergick han till detta arbete och jag fortsatte på egen hand i några år.

År 1924 bildades en fackförening på fabriken, Selin från Dalsjöfors kom en söndagseftermiddag och talade till arbetarna som var samlade vid barackerna.

En del såg så förskrämda ut men Karl Källheden åtog sig att bli ordförande. Det var inte dåligt gjort för han var inte gammal då. Jag arbetade inte vid fabriken då utan var fortfarande hemma och snickrade, men 1927 bad disponenten mej att jag skulle komma och göra lådor och lite reparationer på arbetarebostäderna och sedan blev jag anställd där helt och hållet.

1931 var det strejk och jag var då i Stockholm på en avtalskonferens. Senare blev jag ordförande i fackföreningen och var som sådan ombud vid två kongresser, vid en av dessa åt jag middag med statsminister Erlander. Jag var ordförande i fackföreningen i åtta år och det var inga större svårigheter med arbetsledningen på den tiden. Gamle disponent Carlsson hade slutat och den som kom i stället var inte farlig. I själ och hjärta var också disponent Carlsson snäll, han var barsk på ytan men han hade ett gott hjärta liksom Sven Duva....

Det rådde ett mycket gott förhållande mellan arbetarna som bodde i barackerna. Alla gick i trätofflor och dessa skulle sättas i verandan, där var uppradat det ena paret intill det andra så verandan var full av tofflor. Det största antalet anställda var nog i den gamla fabriken men det var också många vid tiden 1935-36.

Arbetarna hade egna hushållsgrisar och det var ett väldigt tävlande om vem som skulle kunna få störst och fetast gris. Det fanns inga vinterbonade stallar till grisarna så man hade dem bara över sommaren och slaktade dem framåt jultiden. Då slaktades alla grisarna ungefär samtidigt och då var det till att gå på slaktkalas var och varannan dag. Då skulle man inspektera varandras grisar och då kunde det låta som så: ”Ja den ä inte dålier, dä va hundan va den har växt”. Så prisade man varandras grisar och bjöd varandra in och smaka på grisarna och få en sup.

Det var en riktig ceremoni det som skedde i slaktetider och då kunde man höra grisskrik varenda morron. Det var Hallden som var slaktare på den tiden och han kunde få börja klockan fyra på morron och hålla på hela dagen och då hände det att dom fick stötta honom lite när han skulle sticka de sista grisarna...

Det tillämpades ingen bedövning utan det var bara att häva upp grisen på slaktbocken och sticka den.

Vi hade hushållsgris också och hade bett en torpare som hette Back att slakta den. Jag minns att far sade: ”bara inte Back tar grisen i rumpen och lyfter upp honom”. Det brukade Back göra och en gång rök rumpen av... När det nu inte var någon bedövning gick det åt fyra, fem karlar att hålla grisen och det var det ruskigaste som jag varit med om. Kvinnorna skulle ju vara med och röra i

blodet. Mormor skulle röra en gång och när slaktaren drog ut kniven skar han henne illa i handen, det blödde så det var riktigt hemskt.

Din morfar var slaktare också men han var human, han hade en slaktmask och sköt innan han stack. Men en del trodde att det inte gick an för att blodet då inte skulle rinna av riktigt, ”han skall vara levande när man sticker” sade dom.

Arbetarna på Torsbo hade odlat upp jorden runt omkring barackerna och satte där potatis och hade köksland, det gällde ju att klara sig på alla områden. Lönen var inte så hög, 2,25 om dagen var det i många år, men då hade de också fri hyra och fri vedbrand. Det fanns ju ingen pension på den tiden så man arbetade så länge som man orkade och det var ingen som blev utkörd från bostaden även om man ej orkade arbeta längre.

Lite fester hade man också som avbrott mot vardagen, kanske var det mera fetser då än nu. Det var skyttefest och sjukkassan hade fest och good-templare som fanns på den tiden hade också fest. Så var det ”baler” på den tiden, en särskild kommitté var det som ordande dessa, tog upp avgifterna och ordnade musik. Det var inte bara ungdomen som var med på balerna utan även en hel del gifta. I Härvered hade man bal och på vintern var det två rum nere i barackerna där man kunde ha bal. Det var en som hette ”Kalle i Påkerna” som spelade dragspel men han var så väldigt ”storben” så fram på onsdag-torsdag innan man skulle ha balen var det en delegation som fick ge sig iväg till Påkerna för att övertala Kalle att spela. Det fanns en blåsorkester som spelade vid olika tillställningar och på senare tid fanns även en dansorkester.

Jag minns att när det var fest förr i tiden så skockades vi barn kring disponent Carlsson för då visste vi vad det skulle bli frågan om. ”Kom barn” sade han och så gick vi i samlad trupp in i konditoriet. Det var alltid ett konditori på festerna där varje fruga hade bakat en tårta och skänkt till konditoriet. Tårtorna voro skurna och bitarna såldes för 25 öre styck. En sådan tårtbit bjöd disponenten oss barn på och var och en fick ta sin tårtbit, men man fick inte vara för stor, inte över 15 år.

Under sista kriget blev det sämre med arbetet på Torsbo och det var många som flyttade därifrån och sedan har det börjat gå bakåt för Torsbo. Sveriges förenade trikåfabriker, eller Eiser som det senare hette, lade ned rörelsen på Torsbo och överlät lokalerna till ett annat företag. Efter några år var även detta företag moget för nedläggning och ett nytt företag trädde till som skulle tillverka blöjor.

Man satsade rätt friskt till en början men rätt snart fick de anställda sluta och nu är det bara ägarna själva som kör i en mycket begränsad omfattning.

I mangårdsbyggnaden och flygelbyggnaderna till Torsbo gård är numera en vårdinrättning inrymd, den ger väl en del arbetstillfällen, men framtiden för denna inrättning är oviss och de anställdas framtid osäker.

Agar Backlund

Torsbo

2/4 1899 - 13/12 1983